

ЖАНР ЛІТЕРАТУРНОЇ ПАРОДІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ГРИГОРІЯ НУДЬГИ

Пародія – один із найдавніших жанрів – представлена в усіх літературах світу. Впродовж багатьох культурно-мистецьких епох вона перебуває в полі ідейно-естетичних пошуків художньої свідомості, проте й до сьогодні жанрова специфіка пародії мало вивчена. Серед її дослідників (П. Берков, О. Морозов, В. Новиков, Ю. Тинянов, М. Поляков та ін.) помітне місце посідає Г. Нудьга. Він єдиний з українських літературознавців, хто ґрунтовно вивчав цей жанр, про що свідчать його монографічне дослідження¹, наукові статті та упорядкований ним збірник пародій².

Микола Родько, оцінюючи монографію Г. Нудьги «Пародія в українській літературі» (1961), зауважував: «Ця книга викликає значний інтерес уже тому, що в ній уперше в українському літературознавстві висвітлюється один із найпопулярніших жанрів гумористично-сатиричної літератури»³. І справді, у цій праці Г. Нудьга обґрунтував генетичні та функціональні особливості літературної пародії, дослідив питання пародійного мистецтва в українській усній традиції, від якої, згідно з концепцією вченого, і походить жанр літературної пародії. У цій праці Г. Нудьга зробив огляд літератури про цей жанр і систематизував значну

¹ Нудьга Г. Пародія в українській літературі / Г. А. Нудьга. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 175 с.

² Українські пародії / Упоряд., вступ. ст., прим. та комент. Г. А. Нудьги. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 416 с.

³ Родько М. Вперше про пародію / М. Родько // Жовтень. – 1962. – № 11. – С. 152.

кількість теоретичного матеріалу, звертаючись, щоправда, відповідно до вимог часу, до спільного українсько-російського контексту.

Огляд літератури Г. Нудьга розпочинає від шкільних піітик XVII–XVIII ст. Акцентує увагу на ролі російських дослідників, зокрема й формалістів, у вивченні пародії – Миколи Остолопова, Миколи Добролюбова, Юрія Тинянова, Арго, Бориса Бєгака, Миколи Кравцова, Олександра Морозова, Леоніда Гроссмана, Олени Гальперіної.

Г. Нудьга часто вступає в дискусію з дослідженнями своїх колег. Приміром, у цілому схвалюючи статтю О. Морозова «Пародія як літературний жанр (до теорії пародії)», Г. Нудьга не погоджується з деякими судженнями дослідника: по-перше, він заперечує його тезу про пародію як такий жанр, що руйнує форму; по-друге, зауважує, що «чітко поставивши питання про пародійність і жанр пародії, автор (О. Морозов. – В. Н.) у викладі сам часто збивається: відмежовуючи комічну стилізацію від пародії, тут же називає її “гумористичною пародією”»; по-третє, український учений вважає, що О. Морозов «багато й невинувато говорить про пародію для розваги», тут же аргументуючи своє зауваження тим, що пародію «не слід ставити в центрі боротьби літературних напрямів, але й зводити її до розваги теж не можна»⁴.

Г. Нудьга також показує внесок вітчизняних учених у дослідження жанру пародії – Георгія Кониського, та не особливо активні виступи щодо окремих пародійних творів в українській літературі і фольклорі Олександра Потебні, Павла Житецького, Філарета Колесси, Климентія Квітки, Івана Крип'якевича.

Що стосується дослідження пародії у ХХ ст., то Г. Нудьга згадує працю Катерини Грушевської, присвячену пародіям на народні українські думи (1929); , детально аналізує дослідження В. Андрианової-Перетц «До історії пародії на Україні в XVIII віці», називаючи її «єдиною спробою проаналізувати факти, пов'язані з українською пародійною творчістю XVII–XVIII ст.»⁵.

⁴ Нудьга Г. Пародія в українській літературі. – С. 35.

⁵ Там само. – С. 32.

Г. Нудьга критично оцінює дослідження Євгена Пеленського, котрий у 1930-х рр. зробив спробу оглянути українську літературну пародію від XVI до початку XX ст. Г. Нудьга дорікає колезі, що в науковому плані його праця «виглядає дуже слабкою, до того ж написана з буржуазно-об'єктивістських позицій. Не відзначається вона й широким використанням фактів та їх докладним і науковим аналізом. Якщо взяти до уваги, що писалася вона в 30-х роках, то можна зробити закид авторові, що він не зумів використати і відповідно інтерпретувати навіть те, що вже було ясным у теорії пародії»⁶. Г. Нудьга констатує недостатньо аргументоване розмежування пародії та переспіву, травестії, шаржу, невдалу періодизацію розвитку цього жанру, поверховість думок і неаргументованість тверджень, термінологічну плутанину. Зважаючи на всі ці хиби, Г. Нудьга розглядає цю роботу «лише в бібліографічному плані»⁷.

Проаналізувавши різні визначення жанру літературної пародії, у своїх дослідженнях Г. Нудьга дотримувався такого:

Пародія – це жанр гумористично-сатиричної літератури, що ґрунтується на комічному відтворенні змісту, стилю окремого твору чи всієї творчості письменника, і полягає в тому, що пародист наслідує стиль об'єкта, але вкладає в твір протилежний зміст з метою висміяти хибність думки чи підкреслити негативні риси художнього зображення або викликати дружню посмішку.⁸

Також Г. Нудьга став упорядником та автором вступної статті («Бойовий, популярний жанр») збірника пародійних творів «Українські пародії» (1963)⁹, зібрані в ньому тексти розкривають еволюцію жанру пародії від давніх часів (усна народна творчість, література XVI–XVII ст.) до початку 60-х р. XX ст. Фактично ця праця була «першою спробою видати з поясненнями кращі зразки жанру майже чотирирохсотлітньої давності»¹⁰. Г. Нудьга вмістив

⁶ Там само. – С. 33.

⁷ Там само. – С. 33–34.

⁸ Там само. – С. 12.

⁹ Нудьга Г. Бойовий, популярний жанр / Григорій Нудьга // Українські пародії / Упоряд., вступ. ст. та комент. Г. А. Нудьги. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – С. 3–19.

¹⁰ Там само. – С. 3.

коментарі до творів, щоб допомогти читачам скласти уявлення про роль і місце пародії в літературному процесі, про її ідейний зміст. Деякі пародії у цьому збірнику опубліковані вперше, а значна частина передруковані з видань, що на той час давно стали бібліографічною рідкістю і тому були майже недоступні широкому колу читачів.

У вступній статті, окрім іншого, учений акцентує увагу на попередніх виданнях текстів літературної пародії, зокрема збірнику «Літературні пародії» за редакцією В. Атаманюка (1927), «який, – за визначенням Г. Нудьги, – підсумував досягнення українських письменників у цьому жанрі»¹¹ і презентував пародії В. Блакитного, Остапа Вишні, О. Слісаренка, Тараса Гедзя, В. Ярошенка, Л. Первомайського та інших. Згадані тут також збірки пародій Теодора Орісію, М. Шеремета і О. Хазіна, післявоєнні колективні видання – «Літературні припарки» (1956), «Шаржі, пародії, епіграми» (1960), «Літературні пародії та жарти» (1961). Цілком зрозуміло, що з поля зору Г. Нудьги випали збірники пародій, які вийшли в діаспорі, як-от «Буря в МУРі» (1947), «Карикатури з літератури» (1947) та ін.

Загалом, Г. Нудьга розширив коло питань, пов'язаних з дослідженням жанру пародії, спробував дати системний огляд цього жанру в теоретичному й історико-літературному аспектах. У працях ученого є чимало цінних думок про структуру пародійних творів, їхню форму і зміст, про співвідношення пародії з суміжними жанрами (травестія, бурлеск, шарж, памфлет та ін.), про роль пародії у формуванні літературних стилів тощо. Монографія, наукові статті Г. Нудьги, тексти упорядкованого ним збірника стали основою для подальших досліджень жанру літературної пародії.

---

¹¹ Нудьга Г. Пародія в українській літературі. – С. 31.